

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 882 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	10
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarini tashkil etishning nazariy asoslari	18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmuratovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления	24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari ...	27
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari	32
Aziz Zikriyoev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari.....	40
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida).....	45
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari.....	50
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozoridagi faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar	55
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish	63
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalari innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	67
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari	72
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish	77
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi	84
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari.....	88
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedAgogik metodlar yordamida amalga oshirish....	93
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari.....	98
Meliqulov G'ayrat Abdug'afforovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri	105
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari.....	110
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektining tasniflanishi va alohida xususiyatlari	116
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari	121
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari.....	125
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati	129
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	

Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari	136
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari.....	143
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar	149
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi	154
Abdulloev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	159
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....	165
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	169
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	173
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari	178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Urganbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	196
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	201
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	207
Egamova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	216
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гиёсиддин Абдуллаевич ўғли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	243
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	

Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	255
Саитхамолов Мухаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	261
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	266
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	276
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	
Globalashuv sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati	282
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children.....	286
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment.....	291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammot qizi	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	296
Avazov Iloxom Ravshanovich	
Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	301
Axrorov Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	309
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	
Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	319
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	330
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	334
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.....	339
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	343
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitda xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	352
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitda telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari	360
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarning moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari	366
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati	371
Xodjayev Anvar Rasulovich	

Transport Decarbonization Strategy.....	377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish	382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi	390
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	394
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi	416
Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	421
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий	427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	438
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	442
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	447
Nazarova Kamola Sattoral qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari.....	460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	
Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari	467
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса	471
А. Бектемиров, Б.М.Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	478
Saidov Hayotjon Raxmatulloyevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	482
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	490
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	

Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish	495
Xamidova Z. U.	
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati.....	501
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	505
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish	511
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari.....	516
Shodmonova Odina G'ofur qizi	
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili.....	520
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati.....	525
Eldor Uskanov	
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari	530
Yusupova Jamila Karamatdinovna	
Neft-gaz korxonalari moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida)	534
Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash	541
Sobirov Azizbek Avzbekovich	
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	548
Gadaev Ismat Yadgarovich	
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar	551
Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari	554
Kobilova Nasiba Xurramovna	
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy	561
Bakhodurova Sulkhiya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market	566
Musyeva Shoira Azimovna	
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi.....	570
Odina Nabiyeвна Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish.....	575
Rashidova Xadicha Tursunalievna	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modelashtirish yo'llari	581
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba	586
Tashmatov Rustam Xusanovich	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	592
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti.....	595
Zilola Jumanova	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	602
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана.....	607
Кадиров Алишер Исмаилович	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов	611
Раупов Жамшид Рашидович	

O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar.....	617
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	622
Камалов Камолатдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni	626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotelling.....	635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari.....	644
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB "Aloqabank" misolida.....	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	654
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari.....	658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	663
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari.....	667
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц.....	673
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash.....	684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Tashqi mehnat migratsiyasi.....	694
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	699
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	705
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari	731
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish.....	738
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development	744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
"Yashil" enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash asosi sifatida.....	749
Muminova Elnoraxon Abdurkarimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari	754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	

Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонов Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari	774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O'zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	787
Жанзаков Бекзот, Жонузиков Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo'llash imkoniyati.....	795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	
Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махомадризовна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo'llari	814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari.....	819
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari	823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptoalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar	835
Berdiqulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	837
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O'zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko'p qavatli "yashil" fermer xo'jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	843
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo'llari va uni arima modeli asosida prognozlash.....	846
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Qishloq xo'jaligi tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va undagi tarkibiy o'zgarishlarni statistik baholash.....	856
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o'rni va ahamiyati	872
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	876
Алиева С.С.	

FUQAROLAR DAVLAT PENSIYA TA'MINOTI TIZIMINING AMALDAGI HOLATI TAHLILI

Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li

PhD, "Budjet hisobi va g'aznachilik ishi" kafedrası mudiri, prof.

Annotatsiya: Ushbu maqolada, pensiya tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlash, fuqarolarga pensiya olish shaklini tanlash, nogironlik va boquvchisini yo'qotganlik pensiyalarini tayinlash bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish, milliy pensiya tizimini takomillashtirish, pensiya tizimidagi muammoli jihatlar va ularni bartaraf etish yo'llari, pensiya yoshini tahlili, pensiya tizimiga demografik omillarning ta'siri kabi muhim jihatlari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy himoya, ijtimoiy ta'minot, pensiya tizimi, milliy pensiya tizimi, pensiya miqdori, pensiya yoshi, demografik omillar, o'rtacha umr ko'rish davomiyligi, pensiya tizimining moliyaviy barqarorligi.

Abstract: This article discusses such important aspects of the pension system as ensuring financial stability, choosing the form of receiving pensions for citizens, overcoming problems associated with the assignment of disability and survivor pensions, improving the national pension system, problematic aspects of the pension system and ways to overcome them, analysis of retirement age, the influence of demographic factors on the pension system.

Key words: social protection, social security, pension system, national pension system, pension size, retirement age, demographic factors, average life expectancy, financial sustainability of the pension system.

Аннотация: В данной статье рассматриваются такие важные аспекты пенсионной системы, как обеспечение финансовой устойчивости, выбор формы получения пенсии гражданам, преодоление проблем, связанных с назначением пенсий по инвалидности и по случаю потери кормильца, совершенствование национальной пенсионной системы, проблемные аспекты пенсионной системы и пути их преодоления, анализ пенсионного возраста, влияние демографических факторов на пенсионную систему.

Ключевые слова: социальная защита, социальное обеспечение, пенсионная система, национальная пенсионная система, размер пенсии, пенсионный возраст, демографические факторы, средняя продолжительность жизни, финансовая устойчивость пенсионной системы.

KIRISH

So'ngi yillarda malakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlardan biri, fuqarolarni ijtimoiy himoya qilish borasidagi davlat siyosatini yanada jadallashtirish hamda moddiy qo'llab-quvvatlashga qaratilgan islohotlar hisoblanadi. Ushbu yo'nalishdagi islohotlarning huquqiy asosini tashkil etuvchi normativ-huquqiy hujjatlarni tizimlashtirish va fuqarolar huquqlarini himoya qiluvchi normalarni kuchaytirish maqsadida tizimli ishlar amalga oshirilmoqda.

Xalqaro amaliyot ko'rsatishicha, pensiya tizimi dunyo aholisini ijtimoiy ta'minoti sohasidagi eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, demografik omillarni hisobga olgan holda pensiya tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlash, nogironlik va boquvchisini yo'qotganlik pensiyalarini tayinlash bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish, ayniqsa, bugungi sharoitda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Jahon banki (World Bank) va Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO – International Labour Organization) ma'lumotlariga ko'ra, "Jahon miqyosida pensiya yoshiga yetgan shaxslarning 68 foizigina pensiya ta'minotidan bahramand, ammo aksariyat mamlakatlarda bunday to'lovlarning hajmi keksalarning kambag'allikdan qutilishiga imkon bermaydi"¹. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT)ning ma'lumotlariga ko'ra, "2035-yilga kelib, dunyo aholisining 13 foizini tashkil etadigan 1,1 milliard kishi 65 yoshdan oshadi"².

1 Оценка системы социальной защиты в Узбекистане. На базе основного диагностического инструмента (CODI)/ Совместный отчет МОТ, ЮНИСЕФ и Всемирного банка, 2020. – С. 4.

2 OECD (2019), Pensions at a Glance 2019: OECD and G20 Indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b6d3dcfc-en>. – 224 p.

O'zbekistonda pensiya ta'minoti tizimini takomillashtirish va budjetdan tashqari Pensiya jamg'armasi-ning moliyaviy barqarorligini ta'minlash amaldagi pensiya ta'minoti tizimini isloh qilish zaruratini yuzaga keltirdi. so'nggi yillarda pensiya ta'minoti tizimi ham takomillashtirish va islohotga muhtojligi davlat darajasida e'tirof etildi hamda tizimda bir qator chora-tadbirlar amalga oshirildi, xususan, ishlovchi pensionerlarga pensiyalarning to'liq miqdorda to'lanishi, pensiya miqdorini aniqlash uchun hisobga olinadigan o'rtacha oylik ish haqi miqdorining yuqori chegarasining oshirilishi kabilar shular jumlasidandir. Biroq shuni ta'kidlash kerakki, "Milliy pensiya tizimini takomillashtirish, ijtimoiy sug'urta tizimini isloh qilish, shuningdek, uch darajali pensiya ta'minoti tizimiga o'tish zarurligi"³ alohida ta'kidlab o'tildi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Ye.V.Chuprovaning "Pensionnoye obespecheniye grazhdan v Rossiyskoy Federatsii" nomli o'quv qo'llanmasida qarilik, nogrionlik va boquvchisini yo'qotganlik bo'yicha pensiya sug'urtalari, jamg'arib boriladigan pensiya ta'minoti, pensiyalarni tayinlash va to'lash tartiblari ifodalangan⁴.

A.Vaxabov va N.Majidovning "Jamg'arib boriladigan pensiya jamg'armasining O'zbekistonda investitsiya siyosatini amalga oshirishdagi roli" nomli monografiyasida pensiya tizimi rivojlanishining nazariy asoslari, nodavlat pensiya ta'minoti – pensiya tizimining ijtimoiy-investitsion infratuzilmasi elementi sifatidagi roli, milliy pensiya tizimlarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash va investitsion imkoniyatlarini oshirishning xorij tajribasi kabilar tadqiq qilingan⁵.

G.Kasimova va D.Sholdarovning "Pensiya ta'minoti mablag'larini boshqarish" nomli monografiyasida aholini ijtimoiy himoyalash tizimida pensiya ta'minotining o'rni va ahamiyati, pensiya ta'minotida moliyaviy resurslarning xavfsizligi va risklar, pensiya ta'minoti mablag'larini investitsiyalashda risklarni boshqarish hamda pensiya ta'minoti mablag'larini samarali boshqarish masalalari yoritib berilgan⁶.

B.Mamatovning "Pensiya jamg'armasi faoliyati" nomli o'quv qo'llanmasida budjetdan tashqari Pensiya jamg'armasi faoliyatining nazariy-huquqiy asoslari, pensiya jamg'armasi budjeti, daromadlari va xarajatlari, pensiya jamg'armasi faoliyati nazorati va tizimning axborot ta'minoti kabi masalalari o'rin olgan⁷.

D.Rustamovning "O'zbekistonda pensiya tizimini moliyaviy barqarorligini ta'minlash masalalari" nomli monografiyasida O'zbekistonda Pensiya jamg'armasining moliyaviy barqarorligini ta'minlashning ilmiy-nazariy asoslari, pensiya jamg'armasi daromadlari va xarajatlari, pensiya tizimi holati va rivojlanish tendensiyalari hamda pensiya jamg'armasi moliyaviy barqarorligini ta'minlash istiqbollari tadqiq etilgan bo'lib, ular yuzasidan muhim ilmiy xulosalar shakllantirilgan va taklif-tavsiyalar ishlab chiqilgan⁸.

TAHLIL VA NATIJALAR

Pensiya ta'minotidagi mavjud muammolar keng qamrovli bo'lib, ular ham ijtimoiy, ham iqtisodiy, ham moliyaviy ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy ahamiyat shundaki, pensiya to'lovlari aholining ijtimoiy ta'minotga muhtoj a'zolariga berilishi nuqtayi nazaridan ular to'lovlarining cheklanishi yoki kechiktirilishi jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikka salbiy ta'sir qiladi, iqtisodiy ahamiyati shundaki, pensiya ta'minotining aksariyat daromadlari badallar va majburiy to'lovlar hisobiga shakllantiriladi, ularning oshirilishi esa ishlab chiqarish uchun yo'naltiriladigan resurslarni qisqartiradi, moliyaviy jihatdan esa pensiya ta'minoti mablag'lari keng ko'lamda investitsion faoliyatda foydalaniladi. Pensiya tizimi demografiya bilan uzviy bog'liqligi sababli ko'p hollarda muammolar uzoq davr mobaynida yetilib keladi, shuning uchun ham ularni hal etish ham uzoq davrni talab qiladi.

Pensiya ta'minoti muammolarini tadqiq qilish uchun tizim faoliyatiga oid bir qator masalalarni o'rta tashlash maqsadga muvofiq nazarimizda: "jamiyatning barcha a'zolari pensiya olish huquqiga egami", "pensiya miqdori normal turmush kechirish uchun yetarli?", "pensiya ta'minoti tizimining moliyaviy holati barqarormi?" va hokazolar.

Pensiya ta'minoti tizimi muammolari jahonda uzoq davr mobaynida tadqiq qilib kelingan. Tadqiqotchilar milliy pensiya tizimlaridagi muammolarni mamlakatdagi ijtimoiy, iqtisodiy, demografik va moliyaviy holat bilan bog'lagan holda tadqiq qilishadi.

3 O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020-yilning 21-noyabr kuni aholini ijtimoiy muhofaza qilish sohasidagi ustuvor vazifalar muhokamasiga bag'ishlangan yig'ilishidan. <https://uza.uz/oz/posts/aholini-ijtimoiy-muhofaza-qilish-sohasida-yan-gi-tizim-joriy--21-11-2019>.

4 Чупрова Е.В. Пенсионное обеспечение граждан в Российской Федерации. Учебное пособие. – М.: "Академия Генеральной прокуратуры Российской Федерации", 2017. – 144 с.

5 Vaxabov A., Majidov N. Jamg'arib boriladigan pensiya jamg'armasining O'zbekistonda investitsiya siyosatini amalga oshirishdagi roli. Monografiya. – T.: "Universitet", 2017. – 128 b.

6 Kasimova G., Sholdarov D. Pensiya ta'minoti mablag'larini boshqarish. Monografiya. – T.: "TMI", 2017. – 225 b.

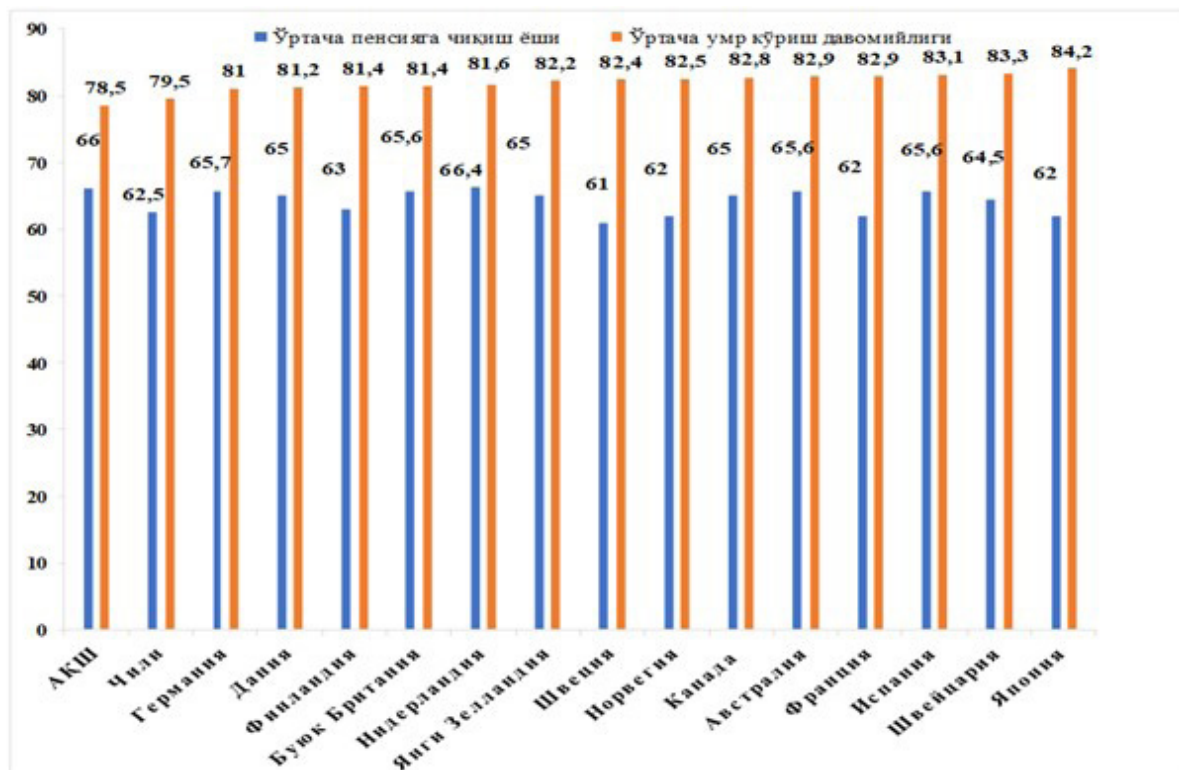
7 Mamatov B. Pensiya jamg'armasi faoliyati. O'quv qo'llanma. – T.: "Barkamol fayz media", 2017. – 280 b.

8 Rustamov D. O'zbekistonda pensiya tizimini moliyaviy barqarorligini ta'minlash masalalari. Monografiya. – T.: "Iqtisod-moliya", 2018. – 200 b.

Pensiya tizimidagi muammoli jihatlarining aksariyati demografik vaziyat bilan bog'liqdir. Oxirgi 6-10 yil ichida jahon aholisi tarkibida 60 yosh va undan kattalarning ulushi 8 foizdan 10 foizga ko'tarildi, kelgusida bu o'sish shiddat bilan davom etishi prognoz qilinmoqda.

Milliy pensiya ta'minoti tiziminining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda demografik omillarning ta'siri sezilarli darajada o'smoqda. O'zbekiston aholisining 2018–2025-yillari uchun demografik prognozlarga ko'ra, pensiya yoshidagi aholining ulushi ko'payishi kutilmoqda. 2025-yilga borib, O'zbekistonda aholining o'rtacha umr ko'rish davomiyligi 75,5 yoshga yetadi, yoshga doir pensiyaga chiqish uchun murojaat qiluvchilarning yillik soni jami 300 ming nafarga ko'payishi kutilmoqda, jami aholi tarkibida pensiya yoshidagilarning ulushi 11 foizdan ortadi⁹.

1-rasm: Rivojlangan mamlakatlarda pensiya yoshi¹⁰

Rivojlangan mamlakatlarda o'rtacha pensiya yoshi 64 yoshni tashkil etmoqda. Ayollar va erkaklar orasida pensiyaga chiqish yoshidagi tafovut o'rtacha bir yildan kam muddatni tashkil etmoqda. O'zbekistonda esa ayollarda 55 yosh, erkaklarda 60 yoshni tashkil etmoqda. Ma'lumotlardan shuni ko'rishimiz mumkin, ayrim mamlakatlarda o'rtacha umr ko'rish davomiyligi 81,9 yoshni tashkil etmoqda.

Pensiya tizimining moliyaviy modelini ko'rib chiqish badal stavkalarini qayta ko'rib chiqishni, qo'shimcha pensiya sxemalari yoki fondlarini joriy etish imkoniyatini va ularni samarali boshqarishni o'z ichiga olishi mumkin.

Pensiya ta'minoti darajasini oshirish: Bu pensiyalar miqdorini oshirish yoki inflyatsiya yoki o'rtacha daromadga muvofiq pensiyalarni indeksatsiya qilishni o'z ichiga olishi mumkin.

Umr ko'rish davomiyligi oshishi bilan ko'plab mamlakatlar tizimga moliyaviy bosimni kamaytirish uchun pensiya yoshiga o'zgartirishlar kiritmoqda. Jismoniy shaxslarga qo'shimcha pensiya jamg'armalari yoki dasturlariga sarmoya kiritish imkoniyatlarini yaratish ularga pensiyada qo'shimcha daromad manbasini ta'minlashga yordam beradi. Fuqarolarning pensiyaga oid moliyaviy savodxonligini oshirish ularga moliyaviy kelajagi haqida ko'proq asosli qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

Fuqarolarga pensiya olish shaklini tanlash imkonini beruvchi tizimni ishlab chiqish (masalan, bosqichma-bosqich nafaqaga chiqish yoki ishni to'liq to'xtatish o'rtasida tanlov qilish imkoniyati). Firibgarlik va suiste'mollikning oldini olish uchun pensiya jamg'armasi boshqaruvi ustidan shaffoflik va samarali nazoratni ta'minlash zarur.

Demografik o'zgarishlarga moslashish: pensiya tizimini demografik o'zgarishlarga moslashtirish choralari ko'rish, masalan, tug'ilishning pasayishi va o'rtacha umr ko'rish davomiyligi.

9 G.Kasimova. Pensiya ta'minoti xavfsizligi va ijtimoiy risklar. Mehnat bozori va ijtimoiy himoya. "IQTISOD VA MOLIYA" 2018-y.

10 The Melbourne Mercer Global Pension Index. 2023 Report Highlights. www.mercer.com.au/globalpensionindex ma'lumotlari acocida tayyorlangan.

Pensiya tizimini takomillashtirish kompleks yondashuvni va iqtisodiy barqarorlik, demografik tendensiyalar, ijtimoiy ehtiyojlar va madaniy xususiyatlar kabi ko'plab omillarni hisobga olishni talab qiladi.

"Agarda fuqaro o'z shaxsiy ishlari bilan uzoq vaqtga xorijga chiqib ketgan taqdirda, belgilangan pensiya olish uchun o'zi ishonchli deb bilgan insonga "ishonchnoma" berganidan va uni notariusdan tasdiqlatganidan so'ng (notarius ishonchnomani 3 yilga muddat bilan tasdiqlab beradi) pensiyani to'liq olish huquqiga ega bo'ladi. Bunda fuqaro har 12 oyda unga pensiyani tayinlagan tuman yoki shahar Pensiya jamg'armasiga fuqarolik pasporti bilan borib ishonchnoma orqali pensiyani davom ettirishga rozilik olishi zarur". Qoidaga asosan agar fuqaro yuqoridagi muddat mobaynida Pensiya jamg'armasiga murojaat qilmasa, pensiyani tayinlagan organ tomonidan pensiyani to'lash to'xtatilgan edi. Mazkur tartib amaliyotga joriy etilishi natijasida, 2024-yilning 1-yanvaridan boshlab yiliga 2,5 ming nafarga yaqin pensionerlarga hisoblab chiqarib qo'yilgan, lekin ular tomonidan o'z vaqtida talab qilib olinmagan pensiya pullarini murojaat etilganidan oldingi 24 oydan oshmagan davr uchun to'lab berish imkoniyati yaratildi¹¹.

Pensiya ta'minoti darajasini oshirish keksalarning munosib turmushini ta'minlashning muhim masalasidir. Pensiya darajasini inflyatsiya yoki o'rtacha daromadga mos ravishda muntazam ravishda yangilab turish ularning xarid qobiliyatini saqlab qolish va pensionerlarning barqaror turmush darajasini ta'minlashga yordam beradi. Eng kam pensiya miqdorini oshirish barcha pensionerlar uchun asosiy himoyani ta'minlashi va ma'lum bir kambag'allik darajasidan pastga tushishning oldini olishi mumkin. Majburiy pensiya tizimiga ko'proq ishchilarni kiritish yoki qo'shimcha pensiya dasturlariga kirishni ta'minlash orqali aholining pensiya ta'minotini kengaytirish pensiya ta'minotini yaxshilashga yordam beradi.

Xodimlar, ish beruvchilar yoki hukumat tomonidan pensiya jamg'armalariga to'lanadigan badallarning oshishi pensiyalarni to'lash uchun mavjud moliyaviy resurslarni oshirishi mumkin. Shaxsiy pensiya hisoblari yoki uzoq muddatli investitsiya rejalari kabi qo'shimcha pensiya rejalarini yaratish va rag'batlantirish jismoniy shaxslarga pensiya uchun qo'shimcha mablag' to'plashda yordam berishi mumkin. Odamlarni faol bo'lishga undash va pensiyaga chiqishni kechiktirish odamlarga pensiya jamg'armalarini oshirishga yordam beradi va qarilikda qo'shimcha moliyaviy ta'minotga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi.

Sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlardan foydalanishni ta'minlashda arzon va sifatli tibbiy xizmat, uy-joy, transport va boshqa ijtimoiy xizmatlarni ko'rsatish keksa odamlarning hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilashi va ularning moliyaviy xarajatlarini kamaytirishi mumkin.

Ushbu chora-tadbirlarning amalga oshirilishi pensiya ta'minotidagi islohotlarni ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamlari uchun munosib turmush sharoitini ta'minlashga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqorida fikr mulohazalardan xulosa qilishimiz mumkinki, pensiya tizimini takomillashtirish haqiqatan ham kompleks yondashuvni va ko'plab omillarni hisobga olgan holda pensiya islohotini ishlab chiqish va amalga oshirishda e'tiborga olish kerak bo'lgan asosiy jihatlar mavjud. Jumladan:

O'rtacha umr ko'rish davomiyligi, aholining qarishi pensiya tizimlarining moliyaviy barqarorligiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Pensiya islohotida demografik omillarni hisobga olish kerak;

Pensiya tizimlari kelajakda pensiya to'lovlarini ta'minlash uchun moliyaviy barqaror bo'lishi kerak. Bu pensiya xarajatlari va badallar, soliqlar va investitsiya deklaratsiyasi kabi daromad manbalari o'rtasidagi muvozanatni talab qiladi;

Pensiya tizimlari adolatli bo'lishi va aholining barcha toifalari, shu jumladan, ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar va kam ta'minlangan odamlar uchun yetarli ijtimoiy ta'minotni ta'minlashi kerak;

Pensiya tizimlari o'zgaruvchan sharoitlarga, jumladan, iqtisodiy, demografik va ijtimoiy o'zgarishlarga moslashuvchan bo'lishi kerak;

Pensiya tizimlari faoliyatining shaffofligi hamda moliyaviy va investitsiya risklarini boshqarish fuqarolarning tizimga ishonchini ta'minlash va pensiya jamg'armalarini saqlab qolishga yordam beradi;

Fuqarolarning pensiya tizimi, ularning huquqlari va imkoniyatlari to'g'risida ma'lumot berish va ma'lumotlarga ega bo'lishi ularning moliyaviy savodxonligini va pensiyaga tayyorgarlik ko'rish bo'yicha ongli qarorlar qabul qilish qobiliyatini ta'minlash uchun muhimdir;

Xususi kompaniyalar va moliya institutlari bilan hamkorlik pensiya jamg'armalarini boshqarishni takomillashtirish va fuqarolarning qo'shimcha pensiya mahsulotlaridan foydalanish imkoniyatlarini oshirishga yordam beradi.

Shu va boshqa omillarni hisobga olgan holda, pensiya ta'minoti tizimini takomillashtirishga kompleks yondashuv yanada barqaror, adolatli va samarali pensiya tizimini yaratishga yordam beradi.

11 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 28-fevraldagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini "Insonga e'tibor va sifatli ta'lim yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida" gi PF-27-son Farmoni.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Оценка системы социальной защиты в Узбекистане. На базе основного диагностического инструмента (CODI)/ Совместный отчет МОТ, ЮНИСЕФ и Всемирного банка, 2020. – С. 4.
2. OECD (2019), Pensions at a Glance 2019: OECD and G20 Indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b6d3dcfc-en>. – 224 p.
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йилнинг 21 ноябр куни аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш соҳасидаги устувор вазифалар муҳокамасига бағишланган йиғилишидан. <https://uza.uz/oz/posts/aholini-ijtimoiy-muhofaza-qilish-sohasida-yangi-tizim-joriy--21-11-2019>.
4. Чупрова Е.В. Пенсионное обеспечение граждан в Российской Федерации. Учебное пособие. – М.: “Академия Генеральной прокуратуры Российской Федерации”, 2017. – 144 с.
5. Vaxabov A., Majidov N. Jamg'arib boriladigan pensiya jamg'armasining O'zbekistonda investitsiya siyosatini amalga oshirishdagi roli. Monografiya. – T.: “Universitet”, 2017. – 128 b.
6. Kasimova G., Sholdarov D. Pensiya ta'minoti mablag'larini boshqarish. Monografiya. – T.: “TMI”, 2017. – 225 b.
7. Mamatov B. Pensiya jamg'armasi faoliyati. O'quv qo'llanma. – T.: “Barkamol fayz media”, 2017. – 280 b.
8. Rustamov D. O'zbekistonda pensiya tizimini moliyaviy barqarorligini ta'minlash masalalari. Monografiya. – T.: “Iqtisod-moliya”, 2018. – 200 b.
9. G.Kasimova. Pensiya ta'minoti xavfsizligi va ijtimoiy risklar. Mehnat bozori va ijtimoiy himoya. “IQTISOD VA MOLIYA” 2018-y.
10. The Melbourne Mercer Global Pension Index. 2023 Report Highlights. www.mercer.com.au/globalpensionindex ma'lumotlari asosida tayyorlangan.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 28-fevraldagi “2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini “Insonga e'tibor va sifatli ta'lim yili”da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida” gi PF-27-son Farmoni.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.